

Postoji jedna izvesna praznina

Sve njegove nastranosti, lažna pretvaranja, prekomerno i neumereno neprirodno držanje poticali su iz jednog jedinog izvora: tokom čitavog detinjstva gospodin Luis nije znao ni za kakva ograničenja. Bilo mu je sasvim dopušteno da se prema svakom ophodi kako hoće...Priroda ga je obdarila velikom umnom snagom, te je tokom svog odrastanja podredio sve, gotovo sve, svojoj ego omnipotenciji. Jedino nije uspeo da dospe do vlastite ličnosti...Bio je to ništavan život...U njegovoj duši nije bilo sposobnosti kojom bi on mogao da se posluži.

Masud Kan (Masud Khan, *When spring comes*)

Možemo sa sigurnošću reći da je odlika današnjeg društva i savremene kulture osećaj gubitka i propadanja. Naravno, svi mi idemo na bolje uprkos civilizaciji koja se „razvija” u većem ili manjem obimu. Osećaj *ništavnosti života*, u kojem individualizam i izraženi ego¹ bivaju sastavni deo svakog društva, osoben je u svakom delu planete. Kada se uzme u obzir i sloboda koja se može primetiti u razvijenom delu sveta, onda se javlja jedan paradoks – čovekov unutrašnji svet izgubio snagu, a time i vlast nad sobom. Trka, neverovatna trka za ekonomskim razvojem i načinom življenja u

---

¹ Ovde se misli na individualizam i egoizam koji dolazi od strane Tokvila, gde se koristi u dva različita smisla. Jedan je baziran na moralnim idealima, dok je kod drugog to amoralna pojava, što je slično i može se staviti pod egoizam. Takvu vrstu individualizma karakteriše slom tradicionalnog horizonta, demoralizovani i kriminalni slamovi koji formiraju novourbanizovani milje. Ovakva vrsta inividualizma ima drugačiji uzrok i posledice, a karakterističan je za novonastale države nakon pada Berlinskog zida.

kome nema ograničenja, gde se prirodna bogatstva eksploatišu sa nesagledivim posledicama, dovodi do toga da se čuju sve jače glasovi koji se nalaze unutar našeg emotivnog sveta. Čovek je odbacivanjem svih značenja, korena, (stvarnom) odsutnošću i lišavanjem želje doveo do posledica koje se sve više primećuju. Sve je teže naći smisao u svetu koji juri a u kojem se sve razume kroz brzinu.

Na prostoru na kojem je ekonomija doživela krah a društveni sistemi svoje preispitivanje, umetnost biva jedino preostalo mesto gde se prepliću sva moguća dešavanja. Svi poznati udari i potresi sa većim ili manjim uspehom zabeležene su kroz umetničke radove koji danas imaju sasvim novi smisao. Nije više bitno da li je u pitanju reprezentacija, original ili kopija, već se odgovara na pitanje: na koji način sebe vidimo unutar ubrzanog sveta i koliko bivamo humani u svetu koji svoju humanost sve više gubi? Umetnost tako dobija na značaju i započinje novo preispitivanje kroz digitalizaciju i nove medije. Sve to samo još više komplikuje dalje razumevanje onoga što se danas podrazumeva pod pojmom umetnosti. Zahvaljujući različitim pristupima imamo ostrva koja se jedna sa drugim dodiruju u nepreglednom arhipelagu. Umetnik je u takvoj preraspodeli snaga okrenut ka edukaciji i još boljem promišljanju i delovanju koje kroz ubrzanost i trenutak daju svemu osoben pečat. Svedoci smo da reagovanje i hitrina imaju sve veću vrednost u savremenom društvu, kao i lakoća, tačnost, vidljivost, mnogostrukost i čvrstina. Umetnost preispituje takav diskurs i pokušava da odgonetne i odreaguje na sebi svojstven način. Ne samo što traži od umetnika da bude vispren, nego i od posetilaca traži veću angažovanost i drugačije promišljanje koje umetnost sa sobom nosi. Svako od nas živi u realnosti koja se svakim novim danom nanovo preispituje, tako i umetnost danas preispituje sebe i svoju *novu realnost*. Da li je samo reč o *savremenoj* ili *globalnoj* umetnosti, na koji način povezati nove medije sa tradicionalnim izražavanjem, interdisciplinarnost, problem i odgovornost linije umetnost/nauka/tehnika. Sve su to pitanja na koja umetnik pokušava da nađe adekvatan odgovor.

Savremena umetnost se još uvek bavi kritikom novonastalih društvenih odnosa i moguće kulturne strategije moći u globalističkom okruženju. Naravno, nije samo to važno za umetnost i njeno događanje u današnjem svetu. Postoji i onaj trenutak koji nam je ostavila avangarda, a koji nije do kraja bio završen. U pitanju je revolucionarnost samog života, na tom mestu umetnost locira svoje postojanje i pokušava da se ostvari putem biološke produkcije života, pod uslovima ništavnosti i svemoći.² Pod ovim se podrazumeva, ako uzmemo u obzir datu pretpostavku, da je život svemoćan i ništavan samo zbog toga što nije moguć izvan nadzirane samoregulacije procesa života. Drugim rečima, sve što iole vredi za koncept informacijsko-komunikacijske tehnologije, ujedno

---

2 Pogledati više u Paić Ž. *Slika bez sveta*, Litteris, Zagreb, 2006. str. 153-191

dotiče i sam smisao savremene umetnosti. Možemo slobodno reći da je tehnologija umetničko, estetsko i kulturno preoblikovanje ljudskog okruženja i samog čoveka. Time dobijamo drugu prirodu, koja nema potrebu da živi od sveta koji traga za istinom i njenom lepotom kao takvom, već živi u generisanju *novih svetova* u sopstvenom višku realnosti. Ovakvom novom preraspodelom snaga, umetnost biva razumljiva uprkos svojoj anti-umetničkoj istini koja živi u vremenu vizuelne kulture medija i hiperprodukcije umetničkih dela ili događaja. Zahvaljujući ovakvom saznanju, a time oslonjena na novi metajezik, simulaciju i generisane slike, umetnost postaje svepristupa, bez nekog fiksiranog utočišta, stvarajući time mogućnost da je svuda realizovana. Zahvaljujući tehnologijama i strukturama kulturne komunikacije, savremena umetnost premeštena je unutar društvenih odnosa, a time biva još vidljivija njena *nova realnost*. Ovde nemamo nikakav povratak realnome već realni život sa svojim različitim formama biva poligon, a time, ujedno, udovoljava novonastalim zahtevima savremene umetnosti. Drugim rečima, imamo spektakularnu realnost povratka života u samu njenu srž. Ovim se otvara jedan novi put, na kojem su promenjeni pojam i ideja umetnosti, zbog promene paradigme u kojoj je slika zamenila logos. Može se time prepoznati nekoliko daljih kretanja, jedno je okrenuto ka povratku imaginarnog³, i gde nema više metafizičkog značenja. Drugi smer je okrenut ka demokratizaciji, a time ka antropologiji slike⁴ kao takve, dok je treći pokušaj uspostavljanja vizuelne komunikacije kroz sliku kao komunikativni medij.⁵ Četvrti mogući sled jeste kritičko ispitivanje istorije umetnosti⁶ u okviru vizuelne kulture. Sve navedeno su samo pokušaji da se razumeju ideje i pojmovi umetnosti u današnjem vremenu, kao i da li postoji mogućnost da umetnost zadrži svoje mesto i položaj u vremenu koje dolazi. Kada se još traže odgovori na nova pitanja koja su okrenuta ka osobenom polju delovanja, poput: šta nam umetnik svojim delom pokazuje, o našem trenutnom stanju i životu ili kako bismo mogli da živimo? Veoma nam jasno bivaju vidljive tačke, kao što su: uočena mesta, prikazivanje sveta i povezivanje. Novonastale situacije sve više nam govore da je potrebno rizomski⁷ gledati na trenutna dešavanja, ujedno i razumeti sva ta značajna čvorišta koja razvijaju i dovode u pitanje samu savremenu umetnost.

Zbog toga je veoma važno sagledavati savremenu umetnost rubnih delova, gde se nakon urušavanja

---

3 Gotfrid Bem (Gottfried Boehm), jedan od teoretičara slikovnog preokreta (iconic turn), Pogledati više na <http://d-sites.net/english/boehm.html>

4 Hans Belting (Hans Belting), teoretičar umetnosti koji kritikuje linearnost same umetnosti, te govori o tome da je potreban novi pristup i čitanje umetničkih dela, kao i same umetnosti danas nakon pojave novih medija. Pogledati više na <http://layoftheland.net/archive/art3959c/readings/out.pdf>

5 Klaus Zaks-Hombach (Klaus Sachs-Hombach) prilazi interdisciplinarno problemu slike, gde daje zanimljiv okvir o komunikaciji i slici u novom okruženju. Pogledati više u *Znanost u slici*, Antibarbarus, Zagreb, 2006.

6 V.T.J. Mičel (W.T.J. Mitchell), pokretač slikovnog pokreta (pictorial turn), gde sliku i umetnost razume i objašnjava kroz spajanje teksta i slike. Pogledati više na <http://faculty.washington.edu/cbehler/teaching/coursenotes/Texts/mitchellWordimage.html>

7 Rizom, drugačiji način povezivanja u datim okolnostima, gde se ma koja tačka može povezati drugom tačkom. Žil Delez i Feliks Gatar, *Rizom*, videti u ur. Čekić J. i Stanković M., *Moć/Mediji/&*, FMK, Beograd, 2014., str. 3-31

prethodnog društvenog poretka javila *praznina*, koja omogućava da se drugačije artikulise i ujedno odreaguje na novonastali poredak. Kada se bolje pogleda, uvek je postojala prva linija koja je bila vodeća u moderni, dok smao danas svedoci da se sve menja i nestalnost jeste jedna od osobina, koje provejavaju. Na tom polju delovanja javljaju se zanimljivi i veoma aktivni pojedinci koji pokušavaju da svojim umetničkim delima doprinesu drugačijem svetlu i pogledu na globalni Jug.⁸ Agilnost i hitrina mogu da pomognu da se uticaj koji dolazi od globalnog Juga učini još više vidljivim. Drugim rečima, nestalnost, promenljivost, mobilnost i fluidnost bivaju važni za dalji rast i progres koji se vidi u savremenoj umetnosti. Uključivanjem u aktivnosti i izlagačku delatnost, dobija se potpuno drugačija slika tendecija i mogućih gibanja koji su karakteristični za dato mesto. Potreba da se što više sagledavaju takvi momenti, omogućava da se uticaj i razmena dobiju na značaju. Kao što nisu svi umetnici aktivni na redefinisaju avangardnih momenata ili refleksije moderne, tako postoje i drugačija strujanja koja su odbacila spektakl kapitalizma, kao i društvenu angažovanost skorašnjeg perioda. Umetnici koji koriste drugačije medije, ujedno istražuju njihove osobene načine opipljivosti, kao i virtuelne komunikacijske sisteme, što samo potvrđuje postojanje ostrva i arhipelaga koji daju jasniju sliku novonastalih umetničkih tendencija.

Mesto umetnosti i samog umetnika nikad nije bilo zanimljivije nego u današnjem trenutku, kada se ispituje postojanje istorije, kao takve, i gde je budućnost neizvesnija od same sadašnjosti. Umetnik danas biva vidljivi svojim angažovanjem u „kidanju” provincijalnog kulturnog prostora a time preoblikuje i samu savremenu umetničku scenu. Od umetnika se više ne očekuje da izrazi svoju originalnost kao ranije, već da se vidi njegova pozicija u odnosu na savremene probleme. U vremenu u kojem se ukidaju granice i preispituju institucije, važno je i sačuvati mesto umetnika, da može da radi i mimo pritisaka koji su evidentni. Drugim rečima, umetnici su uveliko ušli u savremenu umetnost samim predstavljanjem sopstvenih stavova čije je očigledno uporište u njihovom iskustvu sveta i kulturnom poretku iz kojeg dolaze. Zahvaljujući globalnom poretku i rizomskom povezivanju, kao i novim medijima, došlo je do protivteže u raznolikosti poruka koje reprezentuju pojedinačne delove savremene umetnosti iz lokalne perspektive, što nam objašnjava zašto novonastali radovi globalnog Juga ne izgledaju isto, već poseduju osobenosti svog mesta i time čine savremenu umetnost boljom i bogatijom.

Predrag Terzić

---

8 Termin koji koristi Teri Smit, kada objašnjava uticaje umetnika koji dolaze van reona Zapadne Evrope I njihov permanentni uticaj kroz Bijenala na kretanja unutar savremene umetnosti. Pogledati opširnije u Smit Teri, *Savremena umetnost i savremenost*, Orion art, Beograd, 2014., str. 69-82